

מסורת הש"ס

א) דמן קנן כב: ב) ממלכתא דר"י: ב) ולקמן דף מח: ע"ש, ג) נ"ל רב יהודה אמר שמואל וכן חלמא בר"ף ובדאש"ן, ד) פסחים דף עז: ט) ונ"ץ מוס' טוטה נל: ד"ה ורבי: ו) ונ"ץ מוס' טוטה נל ע"כ ד"ה ורבי ומוס' מנחות מג ע"כ ד"ה ואח"ן, ו) ונ"כ מוס' לקמן כט. ד"ה מפניו,

הגהות הב"ח

א) גמ' אמר ר' יהודה אמר רב מנין לברכת המזון: (שם) מה למזון. י"ב ע"ין לקמן בפ' שלחא שאלו סוף דף מח:

גליון הש"ס

גמ' אינו חוזר וקורא. ע"י כתיבו יונה לעיל פ"ב י"א ד"ה כחלמא: שם פ"ב ק"ש דרבנן. כחלמא: ע"י צ"ח מוס' ד"ה וכן היה ר"י פוטרו מכל המלות האמורות בתורה ובקטטה נל ע"כ מוס' ד"ה ורבי ונחמנו: מג ע"כ מוס' ד"ה ולחו: מוס' ד"ה ח"ן: תוס' ד"ה ור"י נ"י אבל דורא התפלה ע"י לקמן ע"כ מוס' ד"ה מפני:

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"י"ש מובא זה בשם ר' שמעיה (וכן הוא בשאר הראשונים).

מוסף רש"י

ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא. משום כבוד מלכות שמים (מודו רש"י ט"ו מה חזרו: ט"ו דף). ולואי שהתפלל אדם כל היום כולו. דלן תפלה יתירה משום כרכה לנטול (פסחים דף).

רבינו חננאל

וסלקא איכא דרב חסדא דקריית שמע מן התורה שנאמר ודברת בם ואית בה נמי מלכות שמים שנאמר שמע ישראל יי אלהי יי אחד. וברכת המזון לאחרית האחריתא שנאמר ואכלת ושבעת וברכת לפיכך קורין שמע ומברכין ברכת המזון לאחריו. לאפוקי תפילה דהיא מדרבנן ומלכות שמים נמי לית בה, לפיכך לא יתחיל ואם התחיל יקצר. ואשכחן ברכת התורה לפניא מדרבתיב כי שם יי אקרא הבו גודל אלהינו. ואיתנן למגמר ברכת התורה לאחריתא מן המזון, וברכת המזון לפניו מן התורה ונדרתה, ועלתה כי ברכת התורה לאחריתא וברכת המזון לפניא שהיא המציאה מדרבנן ניהנה. ור"י אלעזר אמר ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ק"ש ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל. וקרייל כ"י אלעזר דתא כולוהו רבנן האי קרא ודברת בם ב"ש דרשי ליה, אפי' ב"ש ובי"ה כולוהו שוין ודברת בם בק"ש דרשי ליה, הלכך אצ"ע דרבי אלעזר לגבי שמואל כחלמדי הוא, כיון דהני קימא כוחתה לא משגיחין בשמואל, אלא שמיאן ספק ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא. אבל ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל דרדאי תפלה מדרבנן, ור"י יוחנן אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כלו. בהא נמי כ"י אלעזר קרייל דאצ"ע דר' יוחנן בריה, לא פליג עליה בריהו ואמר חוזר ומתפלל, אלא ולואי שהתפלל כל היום

קאמר, סכלל שאם לא עשה לא עבר. וקבלנו מרבוחינו שהיו חכמים מוקימי לה להא דר' יוחנן בתפלת ערבית לבד, ובדאשכחן בפסחים בענין מקום שנהנו לעשות מלאכה בתשעה באב וכו', דרש רבא עוברות ומניקות מתענות בו ומשלימות כדרך שמשלימות ביום פסחים ובין השמשות שלו אסור. וכן אמרו משמיה דר' יוחנן, ומקשינן ומי אמר ר' יוחנן הכי והא אמר ר' יוחנן תשעה באב אינו תכענית צבור (רק) וכו' עד אלא מאי אינו תכענית צבור דקאמר ר' יוחנן לתפלת נעילה, כלומר אינו מתפלל בט' באב תפלת נעילה. ומקשינן אינו והא אמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כלו, ומשינן והם רשות הכא בתפלת נעילה דתענית צבור חובה,

מי שמתו פרק שלישי ברכות

אלא יקלר. כל כרכה וזכרכה: דלית צה מלכות שמים. אין מלך

העולם כזכרכות של י"ח: ה"ג והרי כרכס המזון לפניא דאית צה

מלכות שמים כו'. לישנא אחרינא שאני תפלה דלית צה מלכות שמים.

קבלת מלכות שמים כדאיתא בק"ש שמקבל עליו את השם לחדון ולמלך

מיוחד ולהאי לישנא גרסינן והרי

כרכס המזון לאחריו דלית צה מלכות

שמים ולשון זה נראה שהוא עיקר

מדמשני ליה אלא ק"ש וזכרכת המזון

דאורייתא והאי צללחמיו עסקינן ואי

לנישנא קמא הא לא איירי כזכרכת

המזון לאחריו כדאתקפתיה דלהדרי

תלמודא עילויא אלא ק"ש וזכרכת המזון

דאורייתא כו'. ואית דגרסי הכא

צלשון קושא ק"ש דרבנן היא אלא

ק"ש דאית צה מלכות שמים וזכרכת

המזון דאורייתא לאפוקי תפלה דרבנן

ואין צה מלכות שמים למאן דגרס הכי

מפרשינן לקמן כשכנך ובקומך

כדצרי מורה כתיב: **כי שם ה' אקרא.**

כשנא משה לפתוח כדצרי שצרי אמר

להס לישראל אני אכרך תחלה ואחס

ענו אחרי אמן כי שם ה' אקרא

כזכרכה אחס הצו גודל לאלהינו צלמן

הכי מפרשי לה כזמכתי יומא (דף נא):

שאינו טעון לפניו. * כלומר שלא

מניינו לו מקרא מפורש לצרך לפניו:

טעון לאחריו. כדכתיב ואכלת ושצעת

וזכרכת: **מורה שטעונה לפניו.**

כדאמרין: **איכא למפרך.** כתרוייהו

כשאתה צא ללמוד תורה מן המזון

איכא למפרך מה למזון שכן נהנה

וכשאתה צא ללמוד מזון מן המורה

איכא למפרך מה למורה שכן חיי

העולם הנא: **ק"ש דרבנן.** לקמן

פרין לה: אמא ויציז דאורייתא היא.

שמוזרי צה יציאת מזרים דחויצא

דאורייתא היא דכתיב למען מזכר את

יוס כחמן מארך מזרים (דברים טו):

דאית צה ספסי. יציאת מזרים ומלכות

שמים: חוזר וקורא ק"ש. קסבר ק"ש

דאורייתא היא: ולואי שיפסל אדם

כל היום. כהלכות גדולות פסק הלכה

כרבי יוחנן כספק והלכה כשמואל

צודאי התפלל: מהו שיגמרו. את

הזכרכה אס מזכר כחלמא הזכרכה

כחאת מן הזכרכות שטעה: יחיד ויחיד.

כשהתפלל תחלה היה יחיד וכששכח

שהתפלל והתחיל להתפלל היה צדיק:

וא

ומתפלל ורבי יוחנן אמר (ז'ולואי

אמר שמואל י'היה עומד בתפלה ונוכר

התפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה

אינו והאמר רב נחמן כי הוינן בי רבה

בר אבוה בען מיניה הני בני בי רב

דטעו ומדכרי דחול בשבת מהו שיגמרו

ואמר לן י'גומרין כל אותה ברכה

הכי השתא התם גברא בר חיובא הוא

ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד

שבת אבל הכא הא צלי ליה: ואמר רב

יהודה אמר שמואל י'התפלל ונכנס

לביהכ"נ ומצא צבור שמתפללין אם

יכול לחדש בה דבר יחזור ויתפלל

ואם לאו אל יחזור ויתפלל וצריכא דאי

אשמועינן קמייתא ה"מ יחיד ויחיד

פרק שלישי ברכות

כא.

והרי תפלה דרבנן שהצבור בו'. וא"ת

אמאי שצן צבא דק"ש דקאי

צגווה דדבר שהצבור עסוקין בו וקמני

אינו מצדך לפניה כו'. וי"ל משום

רבותא דתפלה פריך מיניה אע"ג

דתפלה מעומד ונראה לכל שאין זה עומד

כמוסם אפילו הכי אמרינן אס לא

התחיל לא יתחיל. וא"ת כיון דלא ידע

טעמא דצסמון יקשה גס לרבינא מה לי

ק"ש וזכרכת המזון יותר מתפלה וי"ל

דלרבינא ניהא כיון דההרור כדצור

דמי יס להצריכו צק"ש וצזכרכת המזון

שהס מדאורייתא יותר מתפלה דרבנן

אצל לצד חסדא כיון דההרור אינו

כלוס רק שלא יהא יושב וצטל מה לי

ק"ש מה לי תפלה: ה"א אי לא אתחיל

לא יתחיל. וא"ת אימא דצדצור קאמר

הא צהררור ספיר דמי וי"ל דמשמע

דלא יתחיל אפי' צהררור מדלא קאמר

יקלר צדצור או י'הרר צצריכות:

הכ"י גרסי א"א ק"ש וברכת המזון

דאורייתא ותפלה דרבנן ולא

גרסינן מידי בתר הכי עד אמר רב

יהודה אמר רב. ופי' הקוטרסר ק"ש

דאורייתא כיון שאינו אומר אמת

ויציז דפי' צמתנימן ויס ספריס

גורסיס י"ק"ש דרבנן הוא. ומשני אלא

ק"ש אית צה מלכות שמים וזכרכת

המזון דאורייתא ותפלה דרבנן וכן

הגירסא צפ"ה וקשה דצמתנימן פי'

דק"ש דאורייתא לכולי עלמא כיון שלא

אמר אמת ויציז דצהכי מיירי צמתנימן

וגס יס ספריס גורסיס שאני תפלה

דלית צה מלכות שמים והרי צכרכת

המזון דלית צה מלכות שמים וצכרכת

המזון מצדך לאחריו וכו' אלא היינו

טעמא דק"ש אית צה מלכות שמים

לא קרא *אינו חוזר וקורא ספק אמת

ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר אמת

ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר אמת

*מאי טעמא קריאת שמע דרבנן ויציב

דאורייתא מתיב רב יוסף ³ובשכבך

ובקומך אמר ליה אביי ההוא בדברי

תורה כתיב תנן על המזון כהנה

ומה לתורה שכן חיי עולם ועוד תנן

על המזון מברך לפניו תויבתא:

אמר רב ⁴יהודה ספק קרא קריאת

שמע ספק לא קרא *אינו חוזר וקורא

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר

לא מיי' פ"ב מהלכות ק"ש

הלכה יג סגנו עשין יט

טוש"ע אורח סימן טז:

לז ב ג מ ג' מיי' פיי' מהל' תפלה

הלכה ו סגנו עשין יט

טוש"ע אורח סימן קן סעיף א:

לח ד מיי' שם הלכה ז סגנו

שם טוש"ע אורח סי' רכח

סעיף ב:

למ ב מיי' פ"א מהלכות תפלה

הלכה ט סגנו שם טוש"ע

אורח סימן קן סעיף א:

תורה אור השלם

1. ואַבְרָהָם וְיִשְׁכָּבֶזֶת וּבְרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַשְׁכֵּה

יְדֵיכֶם וְיָ יִשְׂרָאֵל וְנָתַן לָךְ: דברים ח י

2. פִּי שֶׁם יְיָ אֶקְרָא חֲבוּ גִדְל לֹאֲלֹהֵינוּ: דברים כג ג

3. וְשָׁמַעְתָּ לְבָנֶיךָ וּבְדִרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּיַדְךָ וּבְלִבְתְּךָ

בְּדֶרֶךְ וּבִשְׁכָבְךָ וּבְקוּמְךָ: דברים יז ו

רבינו חננאל (המשך)

ובזה תשעה באב אינה תכנינת צבור. הנה אפי' תפלת נעילה דהו אותה בט"ב, וכשי"כ תפלת שחרית ותפלת המנחה, דאמר ריב"ל פ"י תפלת השחר כנגד תמידים תקנון וחנניא כותיה והכי טלקא שפעלתא. וכשם דלא מקריבין יותר משני תמידין ביום, ואם יקריב עובר משום כל חוטיף, כך אין אדם מתפלל יותר משתי תפלות ביום, ואם יתפלל עובר משום כל חוטיף, ותפלת ערבית הא קרייל כרב דאמר רשות. ואצ"ג דהויא רשות אשכחנן דהוה מצלי ליה, בידוך כתיב ערב וברך וצארימא אשחיה ואהימיה, ובדניאל כתיב וזמני תלתא בימא הוא בריך על ברכויהי ובצילי וגו'. ואפי' אי מוקמת לה תלתא דר' יוחנן דפליג על ר' אלעזר, הא אשכחן תניא כוותיה, דתניא יכול יתפלל אדם כל היום כולו, כבר מפורש ע"י דניאל וחננין תלתא בימא וכו'. וקימא לן דכל היכי דפליגי רבנן אהדדי וחנניא כחד מינייהו, הלכתא כוותיה, ואפי' תלמיד בהוי רביה, ואם תאמר הני מילי תפלה של חובה, אבל תפלת של רשות שרי, את תפלת ערבית שהיא רשות ובהדיא אק חשיב תלמא, מכלל דלית לן לא חובה ולא רשות בר מהני תלת. ועוד מדרשני בר רב יהודה משמיה דשמואל היה עומד בתפלה ונוכר שהתפלל פוסק אפי' באמצע ברכה, ונאם אמר ר' יתפלל, דאי תאמר דבר בטנן קאן אמרינן דבר הלמד מענינו. וה"מ בצבור תתפלת צבור קיימא במקום תמידין דלית לן רשות לאוספי' (כמו התמידים), אבל יחיד אי בעי לצלוי